

N:o 26.

Ank. till Riksd. kansli den 4 maj 1894, kl. 11 f. m.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8,
med anledning af Första Kammarens beslut i fråga om
föreslagen ändring af inträdesfordringarna till allmänna
läroverkets lägsta klass.*

I utlåtande n:o 9 af den 13 nästlidne mars har Andra Kammarens första tillfälliga utskott, på grund utaf en af herr *T. Zetterstrand* väckt motion hemställt,

»att Andra Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen genom skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller om sådan ändring af fordringarna för inträde i allmänna läroverkets lägsta klass, att dessa bringas till fullständig öfverensstämmelse med de kurser, hvilka enligt gällande normalplan för undervisningen i rikets folkskolor skola vara genomgångna vid inträdet i andra årsklassen af fast folkskola litt. A.»

Detta utlåtande blef den 17 mars af Andra Kammaren bifallet och derpå till medkammaren öfverlemnadt.

Första Kammaren hänvisade ärendet till handläggning af sitt andra tillfälliga utskott och har nu, sedan samma utskott den 13 april sig i ämnet utlåtut, för sin del beslutat,

»att Riksdagen genom skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller om sådan ändring af fordringarna för inträde i allmänna läroverkets lägsta klass, att dessa må vid anställd inträdespröfning kunna fullgöras af den, hvilken genomgått första årsklassen af fast folkskola litt. A.»

Bih. till Riksd. Prot. 1894. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 25 Häft. (N:o 26.) 1

Sedan detta beslut genom protokollsutdrag n:o 182 af den 25 april meddelats Andra Kammaren och dennas första tillfälliga utskott den 27 april blifvit af kammaren anmodadt att med anledning häraf taga frågan i förnyadt öfvervägande, får utskottet öfver detta ärende i dess nuvarande läge anföra följande.

Det af Första Kammarens tillfälliga utskott afgifna utlåtandet sönderfaller i tvenne afdelningar, af hvilka den ena innehåller en kritik af *den allmänna princip om folkskolan såsom bottenskola*, som legat till grund för såväl hr Zetterstrands motion som flera tidigare beslut af Andra Kammaren rörande organisationen af vårt offentliga undervisningsväsende, medan den andra åter ingår i en pröfning af *det nu föreliggande förslag rörande samband mellan egentliga folkskolans första klass och allmänna läroverkets första klass*, som blifvit af Andra Kammarens första tillfälliga utskott framlagdt och af samma kammare gilladt.

Den förra af dessa afdelningar lyder sålunda:

“Såsom redan är framhållet, är motionens egentliga syfte att i någon mån förverkliga den gamla tanken, att folkskolan skulle kunna utvecklas till en för hela den uppväxande ungdomen gemensam bottenskola. Denna tanke har inom Riksdagens Andra Kammare vid flera tillfällen äfven lifligt förfäktats. Hvad som erfordras för att förverkliga den skulle vara att borttaga en eller flera af de allmänna läroverkens lägsta klasser och att i samband dermed höja de för inträde i dessa läroverk fastställda kunskapsfordringarna äfvensom inträdesåldern samt att utbilda folkskolorna derhän, att de skulle kunna, medelst den undervisning de lemnade, ersätta den eller de af läroverkens lägsta klasser, man ville borttaga. Hvad som härmed skulle vinnas vore, dels att folkskolan med den nya uppgiften erhöle en mäktig väckelse till lifskraftig utveckling, dels att det svåra valet af lefnadsriktning, som förelägges barnet vid valet mellan så väsentligt olika organiserade undervisningsanstalter som folkskolorna och de allmänna läroverken, kunde framflyttas till något högre ålder, och dels att de sociala åtskilnader i den offentliga undervisningen, som anses blifvit under de nuvarande förhållandena nedförda i till och med barnaverlden, skulle undanrödjas.

Men mot en så beskaffad bottenskola kan framhållas, att folkskolans och de allmänna läroverkens uppgifter äro väsentligen olikartade. Folkskolans uppgift är att intill en viss ålder, hvilken man bestämt till det 14:de året, bibringa barnen ett visst afslutadt mått af allmän bildning, och i öfverensstämmelse härmed är äfven hennes undervisning anordnad. De allmänna läroverkens uppgift åter är att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning äfvensom grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas. Men häraf följer med nödvändighet, att läroverkens lägre klasser måste stå i ett organiskt samband med de högre, hvadan följaktligen dessa lägre klasser, om de borttoges, icke utan snart sagdt oersättlig förlust för läroverken skulle kunna ersättas af folkskolan på annat sätt än derigenom, att undervisningen i folkskolan ställes i ett organiskt samband med undervisningen i läroverkens lägre klasser och mellanklasser, hvilket åter skulle blifva till största skada för folkskolan, enär hennes hufvudändamål derigenom helt och hållet förrycktes.

Med afseende på de mål, bottenskolans vänner tro sig kunna vinna, torde äfven befogade anmärkningar kunna göras. Det är fara värdt, att den kraftiga utveckling, folkskolan skulle få, blefve en utveckling *utåt* men icke *inåt*, och visst är, att den aldrig skulle kunna åstadkommas utan mycket stora kostnader, i det att de redan nu i och för sitt undervisningsväsen hårdt betungade kommunerna skulle nödgas öka lärarnes antal och ombygga sina skolhus, hvilka i allmänhet blott innehålla ett enda klassrum, så att de blifva försedda med flera skilda sådana. Valet för skolbarnen af lefnadsrigtning torde knappast blifva lättare vid det 12:e året än vid det 9:de. Talet om de sociala åtskilnaderna vid den offentliga barnundervisningen vederlägges dermed, att folkskolorna redan nu besökas af barn ur alla samhällsklasser, och att de allmänna läroverken med sin kostnadsfria undervisning allt ifrån sin första begynnelse hållit sina portar vidöppna för de mindre bemedlades söner lika så väl som för de mera burgnes. Men i andra, icke mindre beaktansvärda hänseenden skulle bottenskolan medföra verkliga faror. Att lärjungeantalet vid våra universitet och högre tillämpningsskolor är större än landets behof kräfver, har länge vållat oro, men ännu större skall detta antal blifva, om ett större antal af den uppväxande ungdomen genom folkskolornas förvandling till bottenskolor förleddes till att ingå i de allmänna läroverken. På samma gång äfventyras, att ett större tillopp af mindre väl förberedda inträdessökande skall efter hand sänka inträdesfordringarna och dermed skolans hela nivå.“

Utan att ingå i någon utförligare granskning af denna kritik öfver Andra Kammarens ståndpunkt anser sig utskottet vid densamma böra göra några erinringar.

1. Då Andra Kammaren velat ställa allmänna läroverket i ett organiskt samband med folkskolan, har dess afsigt uppenbarligen icke varit att gifva den senare någon »ny uppgift» eller att degradera henne till ersättningsmedel för något med henne alldeles olikartadt. Folkskolans uppgift är utan tvifvel att under en viss ålder, nemligen den egentliga barndomsåldern, bibringa ett visst afslutadt mått af allmänt medborgerlig bildning. Men samma uppgift har Andra Kammaren ansett äfven de lägsta läroverksklasserna böra hafva, så länge de nemligen skola bibehållas. Den har härvid särskildt fäst sig vid, att en stor del af lärjungarne i dessa klasser måste efter deras genomgående utträda i det praktiska lifvet samt att det för föräldrar i allmänhet måste anses omöjligt att med någon trygghet välja lefnadsrigtning åt sina söner, då dessa äro nio år, medan detta val deremot med långt större säkerhet kan företagas, när de blifvit ett par, tre år äldre; först då de hunnit den ålder, som ligger utöfver omfånget för den egentliga folkskolans verksamhet vore, har man menat, rätta tiden inne för grundläggandet af de speciellt vetenskapliga insigter, hvilka sedan vid universitet eller högre tillämpningsskola kunna komma att vidare utbildas.

2. Den kraftiga utveckling, som folkskolan skulle erhålla genom att användas såsom allmän bottenskola och sålunda komma i åtnjutande

af föräldraintresset inom alla samhällsklasser, blefve följaktligen enligt Andra Kammarens åsigt en *inre* utveckling, en utveckling i väsentligen samma riktning, hvari den nu arbetar och på grund af sakens natur måste arbeta. Gifvet är, att den på samma gång blefve en utveckling äfven i yttre afseende. Men detta skulle ock, såsom inom Andra Kam-maren ofta framhållits, komma att ligga i allas intresse. Särskildt skulle det för bemedlade föräldrar på landsbygden blifva en oskattbar fördel att ännu ett par, tre år få uppskjuta den tidpunkt, då de nödgas skicka sina barn in i läroverksstäderna och anförtro dem åt andra människors vård.

3. Andra Kammaren har vid sina uttalanden i föreliggande fråga ingalunda förbisett, att de mera bemedlade ega full rätt att låta sina barn genomgå folkskolan, de mindre bemedlade lika full rätt att låta sina söner genomgå allmänna läroverket. Men den har ansett, att så länge den nuvarande organisationen bibehålles oförändrad, så måste det förra förutsätta, att gossen efter slutad folkskolekurs skall antingen vara afstängd från högre studier eller ock vid öfvergången till läro-verket blifva satt ett par, tre år tillbaka, samt att å andra sidan det senare måste innebära, att han redan vid nio års ålder skall förutbestämmas för lärdomsvägen, hvaraf åter blifver följd, att, om han vid 12, 13 års ålder nödgas utträda i praktiska lifvet, han icke kunnat erhålla ett härför afsedt mått af allmänt medborgerlig bildning.

4. Att lärjungeantalet vid våra universitet och högre tillämpnings-skolor är större än landets behof kräver, har äfven inom Andra Kam-maren ofta varit föremål för betänkligheter. En af orsakerna härtill har man emellertid på detta håll sökt just deri, att mera bemedlade föräldrar på grund af nyss anförda omständigheter vanligen ansett sig nödsakade att förutbestämma *alla* sina söner för studiebanan. Vore organisationen sådan, att detta val uppskötes till 12, 13 års ålder, så skulle föräldrarna tydligen finna, att blott få af deras söner egnade sig för ett fortgående på nämnda bana; endast dessa skulle då fortsätta, och de öfriga, hvilka icke visat särskild studiebegåfning, skulle kunna slå in på mera praktiska vägar. Härtill kommer, att mindre bemedlade gossar, som genomgått folkskolan, finge lättare att gå vidare, så framt de nemligen ådagalagt synnerligen framträdande studieanlag. De högre bildningsanstalterna skulle under sådana förhållanden få mottaga endast *eliten* af den uppväxande ungdomen, och deras hela nivå skulle härigenom komma att väsentligt höjas.

I den andra afdelningen af Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande framhålles, att nu berörda skiljaktighet mellan de båda kamrarnas uppfattningar i fråga om principen »folkskolan såsom bottenskola» icke behöfver inverka på omdömet om det just nu föreliggande förslaget. Detta innebär nemligen ingalunda, att egentliga folkskolan i dess helhet skall göras till bottenskola för allmänna läroverket. Det inskränker sig tvärtom till förordande af ett samband mellan folkskolan och allmänna läroverket endast på det stadium, der ett sådant samband kan åstadkommas utan rubbning i den nu bestående läroverksorganisationen, nemligen just vid den ålder, då inträde kan vinnas i allmänna läroverkets lägsta klass.

Utlåtandet är i denna del af följande lydelse:

»Utskottet kan sålunda ej dela den af motionären i hans motion framhållna uppfattningen om det önskvärda i att folkskolan och det allmänna läroverket omdanas till ett gemensamt helt med folkskolan såsom bottenskola. Men utskottet anser sig det oaktadt böra förorda, att Andra Kammarens föreliggande hemställan varder af Första Kamraren i hufvudsak biträdd. Hvad som i denna egentligen yrkas, är nemligen mindre, att folkskolan må göras till en bottenskola, än att ett samband må åstadkommas mellan de olika läroanstalterna, hvarigenom sådana folkskolans barn, som ämna inträda i läroverkens lägsta klass, kunna på lämplig punkt afbryta sin folkskolekurs, så snart de förvärfvat ett mot läroverkens inträdesfordringar svarande kunskapsmått. Men en sådan punkt finnes för närvarande icke, enär ingen af de för folkskolans olika afdelningar fastställda kurser fullt öfverensstämmer med de för inträdet i läroverken fastställda kunskapsfordringarna. Att en jemkning af dessa fordringar lätt kan göras, framgår uppenbart af den jemförelse mellan folkskolans kurser och läroverkens inträdesfordringar, som här ofvan finnes införd. Jemkningarna skulle egentligen blott behöfva afse katekes, biblisk historia och geografi, och de kunna genomföras utan någon som helst olägenhet för läroverken, hvilka i alla händelser fortfarande skulle ega befogenhet att medelst särskild inträdespröfning förvissa sig, om de inträdessökande barnen egde det föreskrifna kunskapsmålet. De barn, för hvilka inträdet i läroverken härigenom skulle underlättas, blefve för öfrigt blott sådana, som genomgått småskolans båda årskurser och första klassen af de läroanstalter, som i normalplanen för folkskoleundervisningen benämnas »fasta folkskolor, litt A.» Dessa läroanstalter utgöra, så att säga, eliten af våra folkskolor och böra kunna lemna en god undervisning, enär de meddela undervisning på skilda klasser med särskild lärare för hvarje klass.

De utgöra ett relativt fåtal. Enligt en i kongl. ecklesiastikdepartementet uppgjord förteckning, af hvilken utskottet tagit del, uppgick antalet skolor af denna grupp år 1890 till 147, hvilka mestadels voro belägna i de större städerna, under det åter hela det samfälda antalet af landets folkskolor samma år uppgick till 4,513.

Men om utskottet sålunda anser sig böra hufvudsakligen förorda Andra Kammarens hemställan om en ändring af de allmänna läroverkens inträdesfordringar, anser det sig dock ej kunna tillstyrka, att dessa fordringar, enligt samma hemställans ordalydelse, bringas i *fullständig* öfverensstämmelse med nyssnämnda folkskolors kurser. Bestämdes det nemligen, att öfverensstämmelsen skulle vara fullständig, skulle inträdesfordringarna, hvilket ej torde vara lämpligt, äfven kunna komma att omfatta ämnena historia, naturkunnighet, teckning, gymnastik och sång, i hvilka läro- och öfningssämen undervisning meddelas i den fasta folkskolans första klass, litt. A., men hvare nu gällande läroverksstadga ej anbefaller någon inträdespröfning. Andra Kammarens tillfälliga utskott synes ej heller hafva tänkt sig en sådan fullständig öfverensstämmelse, då utskottet yttrar, att någon rubbning i den för allmänna läroverkens första klass gällande läroplan ej behöfde förorsakas af den omständighet, att i folkskolans första årskurs inginge ämnen, som ej inginge i de nuvarande fordringarna för inträde i allmänna läroverkets lägsta klass.»

Af detta uttalande framgår, att huru delade meningarna ock kunna vara om sjelfva grundsatsen, så äro dock med afseende å nu föreliggande förslag åsigtterna väsentligen öfverensstämmande. Å båda sidor anser man, att de barn, hvilka genomgått småskolans två årskurser samt egentliga folkskolans första årskurs, och hvilkas föräldrar sedan vilja låta dem fortsätta i allmänna läroverket, icke härvid böra hindras och försenas genom onödiga svårigheter,

att det för detta ändamål bör finnas någon bestämd punkt, der det i folkskolan inhemtade kunskapsmättet öfverensstämmer med det för inträde i allmänna läroverket fordrade,

att en sådan punkt för närvarande visserligen icke gifves, men att den lätteligen kan erhållas genom några mycket obetydliga jemkningar,

att dessa jemkningar icke böra åstadkommas derigenom, att folkskolans kurser afpassas efter inträdesfordringarna vid läroverket, utan tvärtom så, att dessa senare lämpas efter den kurs, som vid ifrågasvarande ålder blifvit genomgången i folkskolan,

att samma jemkningar kunna genomföras utan någon som helst olägenhet för läroverket, hvilket i alla händelser skulle ega befogenhet

att medelst särskild inträdespröfning förvissa sig om, att de inträdes-sökande egde det föreskrifna kunskapsmättet, samt

att fordringarna för inträde i allmänna läroverkets lägsta klass för-denskull böra så ändras, att de vid anställd inträdespröfning må kunna full-göras af den, hvilken genomgått första årsklassen af fast folkskola litt. A.

Rörande omfattningen af den önskade åtgärdens verkningar kan utskottet instämma deruti, att de skulle få sin största omedelbara be-tydelse å de orter, der folkskolorna äro ordnade enligt den undervisnings-plan, som i gällande normalplan för rikets folkskolor betecknas med litt. A, detta särskildt af den orsaken, att till ifrågavarande orter höra äfven läroverksstäderna, från hvilka enligt statistiken de inträdessökande i läroverkens lägsta klass till allra största delen komma. Dock torde härvid böra uppmärksammas, att de folkskolor, från hvilka öfvergången komme att underlättas, ingalunda skulle inskränka sig till dem, som äro på nyssnämnda sätt betecknade, utan att till dem måste räknas äfven en stor mängd andra. En blick på normalplanen visar nemligen, att första årskursen i fast folkskola litt. A är nästan fullständigt den-samma som i *öfriga* fasta folkskolor, särskildt i fråga om de ämnen, som nu ingå i inträdesfordringarna till allmänna läroverkets lägsta klass, nemligen biblisk historia, katekes, innanläsning, rättskrifning, välskrif-ning, räkning och geografi.

Med afseende å *öfriga* i folkskolans första årskurs ingående ämnen, nemligen historia, naturkunnighet, teckning, gymnastik och sång, hyser utskottet visserligen fortfarande den åsigten, att allmänna läroverket endast skulle kunna vinna på den höjning af inträdesfordringarna, som blefve en följd deraf, att inträdespröfningen komme att omfatta äfven dessa. Men då ett vidblifvande från Andra Kammarens sida af detta yrkande skulle innebära, att frågan för närvarande måste förfalla, och då förevarande skiljaktighet i alla händelser icke kan anses vara af någon väsentlig beskaffenhet, finner sig utskottet böra hemställa,

att Andra Kammaren måtte biträda Första Kam-marens beslut.

Stockholm den 4 maj 1894.

På utskottets vägnar:

G. F. ÖSTBERG.

Reservation:

af herrar *G. F. Östberg, R. Darin* och *E. A. Zotterman* i afseende å motiveringen.
